

Må vi ha EØS for å få solgt varene våre til EU?

Det overdøvende budskapet fra ja-siden er at vi trenger EØS-avtalen for å sikre markedsadgangen til EU. Men vi har vært her før.

EU bruker langt mer energi enn unionen selv produserer. Norge er en av de største eksportørene av olje og gass til EU. Ressursene kommer blant annet fra Trollfeltet utenfor Hordaland, der denne Statoil-plattformen står. (Foto: Wikimedia Commons.)

Næringsledere, ja-politikere og media med mikrofonstativ hamrer inn samme budskap som i 1992: vi må ha EØS-avtalen for å sikre markedsadgangen til EU-markedet. Argumentene til ja-sida var sterkt villedende i 1992 - og er like villedende i dag.

Da vi inngikk EØS-avtalen i 1992 hadde vi hatt en frihandelsavtale med EU i 19 år. Avtalen innebar at norsk industri etter en overgangsperiode hadde tollfrihet på all eksport til EU.

Næringsmiddelindustrien var eneste unntak. Det har vært toll på landbruksvarer (etter norsk ønske) og på bearbejdede fiskeprodukter (etter EUs ønske). Men på alle andre industriprodukter og på alle råvarer har det etter 1984 vært full tollfrihet og ingen kvotebegrensninger på handelen med EU.

Det overdøvende budskapet er likevel at vi trenger EØS-avtalen for å sikre markedsadgangen til EU. Men vi har vært her før.

Nr. 9, oktober 2012

Forfatter: Dag Seierstad,
EØS-rådgiver for SV

Kategori:
EØS

Stikkord:
Handel
Toll
Markedsadgang

Bakgrunn:

I debatten om alternativer til EØS-avtalen blir det hevdet at Norge trenger avtalen for å selge varene til EU. Denne påstanden er mistenkelig lik skremslene som ble brukt av ja-siden foran folkeavstemningene om EU-medlemskap i 1972 og 1994. Skremsler som har visst seg å ikke holde vann.

Et ekko fra 1972

Våren 1972 raste den første debatten om handelsavtalen. EEC hadde da i alle år krevd inn toll på mange av våre viktigste eksportvarer, som aluminium og andre metaller, papir og fisk. Nei-sidas økonomer strevde med å overbevise opinionen om at toll ikke på langt nær la så alvorlige hindringer for eksporten vår som ja-sida ville ha det til.

Den gang kom hjelpen utafra. Efta-statene Sverige, Finland og Østerrike hadde ikke søkt medlemskap slik Storbritannia, Irland, Danmark og Norge hadde gjort. I stedet hadde de vinteren 1972 forhandla seg fram til handelsavtaler med EEC. Disse handelsavtalene fjerna det som var av toll og andre handelshindringer på handelen med industrivarer mellom EEC og de tre Efta-statene.

Folkebevegelsen satsa på at en slik handelsavtale ville Norge også kunne forhandle seg til - dersom det ble nei-flertall ved folkeavstemningen i september 1972. Det ble hardnakka benekta av ja-sida med to typer argumenter:

- For det første: Det var ingen grunn til å tro at EEC ville gå med på noen handelsavtale med Norge.
- For det andre: Det var i hvert fall ingen grunn til å tro at vi ville få en avtale som var like gunstig for eksportnæringene våre som de avtalene Sverige, Finland og Østerrike hadde fått.

På eksportbedrift etter eksportbedrift sendte direktørene personlige brev til alle ansatte om at arbeidsplassen var i fare dersom det ble nei ved folkeavstemningen. Generaldirektør Johan B. Holte i Hydro slo fast i Stavanger Aftenblad, seks dager før folkeavstemningen under overskriften: «Ingen petrokjemisk industri utenfor EF». «En handelsavtale vil sette bom for det, sier direktør Holte.»¹

Så gikk det som det gikk: Flertallet av velgerne stemte nei ved folkeavstemningen 25. september, Bratteli-regjeringen gikk av, og Korvald-regjeringen fikk forbausende raskt forhandla fram en avtale som var en blåkopi av de avtalene som Sverige og Finland hadde fått.

Et halvt år etter folkeavstemningen var stemningen i Hydro en helt annen. I mars 1973 var overskriften i avisa Varden: «Telemark inn i oljeeventyret med Hydros milliardplaner på Rafnes»² - med samme generaldirektør Johan B. Holte som kilde: «Et nytt Hydro-eventyr er under utvikling i Grenland. Henimot en milliard tenkes investert i petrokjemisk industri på Rafnes » Ingen journalist spurte: «Men du sa jo for et halvt år sia at handelsavtalen ville sette bom for petrokjemi i Norge»

Skremslene i 1994

Så gikk det 21 år, og Hydro hadde fått ny generaldirektør. 26. september 1994 - to måneder før folkeavstemningen - slo den nye generaldirektøren, Erik Myklebust, fast: «Tusener av tapte arbeidsplasser i Norge og nye milliardinvesteringer ut av landet. Det er forskjellen for Norsk Hydro mellom et norsk nei eller ja til EU. EØS-avtalen blir null verdt.»

For høsten 1994 var det ikke måte på hvor galt det ville gå. Renta ville stige, krona falle, eksporten svikte, kapitalen forsvinne og arbeidsløsheten øke.

- **Ingen realitet:** Erik Tønseth, konsernsjef i Kværner slo an tonen: «I praksis er det likegyldig om Norge har en EØS-avtale, eller ikke. Jeg tror rett og slett det ikke er noen realitet i EØS.»³
- **Verdiløs:** NHO-president Svein Aaser fulgte godt opp: «EØS-avtalen blir verdiløs dersom resten av Norden går inn i EU uten Norge. Da er det grunn til å tro at EØS-avtalen slutter å fungere.»⁴
- **Vil smuldre opp:** Yngve Hågensen på møte i Oslo Arbeidersamfunn 13. september 1995: «LO-lederen etterlot imidlertid ingen tvil om at han tror EØS vil smuldre opp med kun Norge og Island som EØS-land utenfor EU.»⁵
- **Ikke en eneste:** Som vanlig var det statsministeren som tok i hardest: «Rundt om i landet er det mange som har investeringsplanene klare om det blir ja. Men jeg har ikke hørt om en eneste bedrift som ligger i startgropen med nye investeringsplaner om det skulle bli nei i november.»⁶
- **Noe veldig galt:** Sju dager før folkeavstemningen advarte Thorbjørn Jagland: «Noe veldig galt kan skje med Norge.»⁷

Så ille gikk det ikke. I mai 1995 dokumenterte Dagens Næringsliv over en dobbeltside «hvordan ja-sidens dommedagsprofetier er gjort til skamme»: «Alt har gått bedre i norsk økonomi siden Norge sa nei til EU 28. november i fjor. Renten har falt, veksten har økt, budsjettunderskuddet er forduftet og investeringene skyter i været.»⁸

Ingen på nei-sida hadde lovt at industrien ville vokse sterkt hvis det ble et nei. Nei-budskapet var hele tida at EØS ville trygge arbeidsplassene i industrien like bra som et medlemskap i EU ville gjøre - og at den frihandelsavtalen vi hadde med EU fra 1974 til 1994 ville ha trygget arbeidsplassene i industrien like bra som et medlemskap i EØS.

Det var ja-sida - med NHO i spissen og Regjeringen på slep - som spådde de dramatiske nedgangene for norsk økonomi. De kom ikke etter 1972. De kom heller ikke etter 1994. Skal vi tro mer på skremslene denne gang?

Noter

- 1) Stavanger Aftenblad 19.09.72.
- 2) Varden 20.03.73.
- 3) Dagens Næringsliv 24.05.94.
- 4) Dagens Næringsliv 25.05.94.
- 5) Aftenposten 14.09.95.
- 6) Gro Harlem Brundtland i Stortingets EU-debatt 30.09.94.
- 7) Dagbladet 21.11.94.
- 8) Dagens Næringsliv 22.05.95.